

A finn nyelvpolitika

1. Bevezető

Ebben az írásban nyelvpolitikán mindenféle, a nyelvről szóló implicit vagy explicit döntést, gyakorlatot, véleményt értek, például azt, hogy mi tartozik egy adott nyelvhez és mi nem, mire használható valamely nyelv, mire nem, továbbá hogy milyen viszonyban van egy-egy nyelv más nyelvekkel, és erről hogyan vélekednek a szakértők és a laikusok. SPOLSKY (2004: 5) szerint egy adott közösség nyelvpolitikájának leírásában három alapkategoriatípust fontos megkülönböztetni: 1. a nyelvi gyakorlatot, 2. a nyelvről szóló vélekedést és 3. a nyelvi gyakorlat befolyásolására, megváltoztatására irányuló kísérleteket. SPOLSKY hozzátéveszi, hogy többnyire számos nyelven kívüli (politikai, demográfiai, szociális, vallási, kulturális stb.) tényező áll mindenféle nyelvtervezési kísérlet mögött (2004: 6). Ebből kiindulva próbálok számot adni a finnek nyelvi helyzetéről, illetve arról, hogy a finnek maguk ezt hogyan interpretálják, mi jellemzi a nyelvről való gondolkodásukat, vélekedésüket, és hogyan próbálták irányítani a nyelvhasználatot.

COOPER (1989) a nyelvtervezést három alapterületre osztja, az ő felosztását az alábbiakban szélesebb értelemben a nyelvpolitikára alkalmazom, mivel a nyelvtervezés inkább konkrét, tudatos cselekvést takar, a nyelvpolitika pedig ennél általánosabb fogalom. COOPER felosztását a nyelvpolitikára alkalmazva az alábbi területeket különíthetjük el: 1. a korpuszpolitikát, 2. a státuszpolitikát, 3. a nyelvsajátítás-politikát. Ez a hármas felosztás azonban gyakran nem tartható, mivel az említett három alapterület egymásba fonódik. A reformációval elkezdődött bibliafordítási tevékenység például egyszerre volt fontos a státusz (a nemzeti nyelvek használatát terjesztették ki újabb területekre), a korpusz (a bibliafordítások fontos szerepet játszottak a nemzeti nyelvek írott változatainak kialakításában) és a nyelvsajátítás (ezután fontosabb lett a nemzeti nyelvek tanulása) szempontjából. Írásomban a fenti területek közül elsősorban a státuszpolitikával foglalkozom. A szűken értelmezett státuszpolitikán a nyelvi törvényeket, állami szintű rendelkezéseket szokás érteni. Egy ilyen, a finnországi státuszpolitikát tárgyaló írás már megjelent magyar nyelven is MANTILA (2008) tollából.

Dolgozatomban azonban a fentieknél tágabban értelmezem a státus fogalmát. LO BIAONCÓT (2005) követve próbálok számot adni a nyelvi törvények mellett a nyelvhasználatról szóló gondolkodásról, a finneknek a nyelvek presztízsét érintő elképzeléseiről, valamint általában is az ide kapcsolódó vitáikról és nyelvvideológiájukról.

Azért szűkítettem a témát a státuspolitikára, mert ez az a terület, amely ma leginkább foglalkoztatja a finn nyelvészeket. Finnországban az utóbbi időben igen megnőtt az érdeklődés, illetve az önreflexió a nyelvi státust érintő ügyekben. Az aktuális kérdéseket először HIIDENMAA (2003) foglalta össze, majd ezeket több fórumon is tárgyalták, míg végül AULI HAKULINEN és munkatársai (2009) alkottak egy nyelvpolitikai cselekvési programot. A finn nyelvért való aggodalom nem a nyelvhasználat minősége miatt jelenik meg — sőt a nyelvhelyességi kérdések miatt Finnországban már jóformán csak a laikusok aggódnak —, hanem amiatt, hogy az angol nyelv bizonyos területekről (oktatás, tudományok, kereskedelem, populáris kultúra) kezdte kiszorítani a finn nyelvet, más szóval: a finn nyelv státusa van veszélyben. HAKULINEN és munkatársai (2009: 50) például tizenkét pontban foglalták össze az északi országok aktuális nyelvpolitikai feladatait. A tizenkét pont közül csupán az tekinthető korpuszpolitikai feladatnak, amelyik az állami nyelvművelői tevékenység szervezését érinti a közérthető írott és nyilvános nyelvhasználat biztosítása céljából. Az aktuális feladatok között található olyan státuskérdések, mint az ország hivatalos nyelve(i)nek támogatása; az angol nyelvhez való viszony tisztázása; a felsőoktatás és a kutatás nyelveinek meghatározása; az adott állam lakosai számára biztosított nyelvi jogok rögzítése stb. A magyar nyelven vagy Magyarországon megjelent korábbi írások (pl. NYIRKOS 2005, SIPŐCZ–TURUNEN 2005) tekintélyes része a korpuszpolitikával foglalkozik, ami továbbra is fontos terület, de jelenleg az angol térhódítása miatt a finn nyelvészek sokkal inkább attól féltik a finn nyelvet, hogy bizonyos használati színterekről kiszorul és bizonyos regisztereket elveszít, semmint attól, hogy az angol nyelvből átvett idegen szavakkal nem tud megbirkózni (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 45).

Jelen írás célja, hogy összefoglalja azokat a legaktuálisabb státusbeli kérdéseket, amelyek a finn nyelvészeket foglalkoztatják. A mai kérdések megértése csakis a történelmi folyamatok, előzmények ismerete mellett lehetséges. A dolgozat első része ezért azzal foglalkozik, hogy a finn nyelv státusa hogyan fejlődött a történelem során. Azért beszélhetünk fejlődésről, mert a folyamat azt mutatja, hogyan alakult ki a finn nyelv teljes körű használata. Ez alapján értelmezhető az is, hogy ma mit éreznek veszélyeztetettnek a finn nyelvpolitikát meghatározó erők. A dolgozat második része a mai helyzettel foglalkozik: milyen változások történtek 1992 után? Végül a finn nyelv jövőjével kapcsolatos fejtegetések zárják a tanulmányt.

2. Történeti előzmények

2.1. A középkor (1150–1520)

A finn középkor kezdetét 1150 körülre teszik, mivel a finnek lakóhelyén abban a korban tértek át az írásos kultúrára. Akkortájt kezdődött az úgynevezett keresztes hadjáratok sorozata, amelynek következményeként a finn törzsek és lakóhelyük a svéd királyság hatalma alá került, és a finneket katolikus hitre térítették. A keleten lakó karjalaiak viszont az ortodox hitet vették fel, és ily módon az oroszokhoz kerültek közelebb. Az első balti finn nyelvemlék a 13. század közepéről való novgorodi kéreglevél (lásd LAAKSO 1999).

A középkorkutató MARKO LAMBERG szerint: „Noha Finnország törzseit a történelem előtti időkre visszavezethető közös kulturális gyökerek és a közös nyelv jellemezték, a finnek nem tartották magukat egységes, közös érdekek által vezérelt nemzetnek” (2001: 58). A középkorban a finn törzsek nem ritkán egymást támadták, például a savóiak és hämeiek közötti vitákban a svéd központi hatalom próbált közvetíteni. A karjalaiakhoz a többi finn törzs a közös nyelv ellenére ellenségesen viszonyult, és oroszként tekintett rájuk az ortodox hit és az oroszokkal kötött szövetségük miatt. A finnek és a svédek hasonló konfliktusairól nem tudunk, vagyis a finnek függetlenségi törekvéseiről nem számolhatunk be. LAMBERG összefoglalóan úgy véli, hogy „a finnek valószínűleg nem is érezték szükségét a [Svéd Birodalomból történő] kiválásnak” (2001: 57).

A katolikus korszakban a finn nyelvet a mindennapi érintkezésben beszélt nyelvként használták. A papok tudtak finnül, és feltételezik (pl. LAMBERG 2001: 59), hogy a legfontosabb egyházi tantételekről finn nyelvű fordítások is készültek. Vannak jelei annak is, hogy a Finnországban tevékenykedő más anyanyelvűek (kereskedők, hivatalnokok, egyházi emberek) kívánatosnak tartották a finn nyelv tanulását. Az eddig előkerült kb. 6700 középkori finn dokumentumnak azonban egyike sem finn nyelvű, többnyire csak finn személy- és helynevek szerepelnek bennük. A svéd királyi adminisztrációnak az írásbeli nyelve a latin, illetve a korszak későbbi részében a svéd volt. A szóbeli érintkezésben viszont használható volt a finn. A peres ügyeket például finnül intézhették a finn nyelvűek, igaz a jegyzőkönyvek svédül (vagy korábban latinul) készültek (vö. LAMBERG 2001: 59–61).

A 13. században sok svéd telepes jött a mai Finnország tengerparti részeire, ugyanakkor a finnek közül sokan a késő középkorban a mai Svédország területén vállaltak munkát és telepedtek le. A lapp (számi)¹ lakosság viszont a finnek terjeszkedése miatt vagy északra húzódott, vagy asszimilálódott. A balti-tengeri kereskedelemben fontos szerepet töltött be a Hanza-szövetség és az alnémet

¹ A két megjelölés közül a lapp a külső, a számi a belső elnevezés. Finnül korábban szintén használatban volt a *lappalainen* és *lapin kiel*i megjelölés is, napjainkban azonban a nyelvészeti és hivatalos írások is a *saamelainen*, *saamen kielet* szóhasználatra tértek át. A továbbiakban (a szerkesztők tanácsára) a magyar gyakorlatot követve a lapp megnevezést használom.

nyelv, és a tengerparton elhelyezkedő első finnországi városok (Turku, Viipuri stb.) polgárai között is sok német volt, akik bizonyos előjogokkal rendelkeztek. Finnország összlakossága igen csekély volt a középkorban, csak a 16. század közepén érte el a 300 000-et (LAMBERG 2001: 44–46).

LAMBERG szerint nincs bizonyíték arra, hogy a középkori svéd birodalom bárhogyan is akadályozta volna az írott finn nyelv használatát. A finn nyelvű írásbeliség hiányának okát inkább az írásbeliség általában vett lassú gyarapodásában — a svéd nyelvet is csak a 13. században kezdik használni írásban —, illetve a finn nyelvű írni és olvasni tudók csekély számában látja. Az iskola nyelve a latin volt, a továbbtanulás Párizsban vagy később észak-német egyetemeken történhetett (2001: 58–61).

2.2. Az újkor (1521–1809)

Az újkorban a Finn Nagyhercegség a Svéd Birodalom szerves része volt. Olyannyira, hogy PETRI KARONEN történész szerint ezt az időszakot illetően „Finnországot nem szabad önállóan működő egységként tárgyalni abban az értelemben, mint a középkorban, az autonómia idején vagy 1917 után” (2001: 67). Ebben a korszakban alkotják meg a finn közigazgatás gerincét, megalapítják a legtöbb várost (a korszak végére már az ország belső részein is születnek városok, pl. Tampere) és közlekedési útvonalat (uo.). A finn lakosság a svéd király támogatásával terjeszkedik keletre: például a 17. században telepednek le az evangélikus finnek Ingermanlandban (finnül: Inkerinmaa), vagyis a később (1703-ban) alapított Szentpétervár környékén (lásd HASALA 2009).

Az újkor kezdetét a Kalmari Unió felbomlásához és a reformáció megindulásához kapcsolják. A svéd birodalom a 16. század folyamán áttért a protestáns, evangélikus hitre, az egyház pedig Luther tanait követve rátért a nemzeti nyelvek használatára (a tudomány nyelve maradt a latin, illetve az ógörög és a héber). Ebből a célból készült el az Újszövetség fordítása svédül 1526-ban és finnül 1543-ban. A finn bibliafordító és egyben az első fennmaradt finn írott szövegek alkotója Mikael Agricola (1510?–1557) volt. Agricola fő törekvése a finn nyelv egyházi írásbeli használatának a terjesztésére irányult, főleg a papok számára fordította le a legfontosabb egyházi szövegeket, emellett azonban ábécéskönyvet is szerkesztett (HEININEN 1999: 44). Ő maga írja az Újszövetség előszavában, hogy azért fordította le finnre ezt a munkát, hogy: „a papok vagy tanítók ne próbálják az igetanításra való lustaságukat azzal takarni, hogy nem tudnak latinul vagy svédül” (Agricola [1543]: A-II-016-[UT-e]²). Habár Agricola csak a bibliát akarta a népnyelvre lefordítani, rendkívül nagy hatása volt a finn nyelv státusának kialakulására is: ő hozta létre az első írott nyelvhasználati színteret, és ezáltal a legjelentősebb státusalakító egyéniség volt egészen a korszak végéig, 1809-ig.

² A Kaino adatbázis kódolása alapján.

Az újkorban a svéd volt a birodalom hivatalos nyelve, de a törvényekről és rendeletekről készültek finn fordítások is. A Svéd Királyság évszázadokig nagy területen (Skandinávia, Finnország, Baltikum, német területek) uralkodott, és többnyelvű, többkultúrájú birodalom volt. A Finn Nagyhercegségben többnyelvű volt a városi lakosság, a papság és a nemesség. A tudomány nyelveként megmaradt a latin, az 1640-ben alapított Turkui Egyetemen disszertációt kizárólag ezen a nyelven lehetett készíteni egészen 1752-ig (PITKÄRANTA 1999: 112). Általában véve megállapítható, hogy ebben az időszakban „az iskoláztatás a papképzésre és Isten igéinek megtanítására koncentrált” (KARONEN 2001: 89). A korszak végéig a finn nyelvű vidékeken viszonylag kevés alapfokú iskola működött. Aki tovább akart tanulni, annak egészen a 19. század végéig svédül kellett tudnia. A kereskedelemben és a peregrinációban fontos szerepe maradt a német nyelvnek. A diplomácia, a tanult rétegek és a nemesség nyelve a fenti nyelvek mellett a francia lett (MERISALO–MÄKINEN–LAINE 1999: 126–130). Az elit körében az angol nyelvtudást viszont nem tartották olyan értékesnek, mint a franciát (i. m. 139). A központi hatalom és a kis számú értelmiség, polgárság főleg svéd nyelven intézte ügyeit. A finnek közül a polgári és hivatalnoki rétegbe kerülők is ezt a nyelvet kezdték a 17. század vége felé használni még otthoni körben is. A korszak végére az ország nagybirodalmi jellege megingott, és a királyság a svéd nemzetállam irányába kezdett fejlődni.

A parasztság, amely Finnország lakosságának többségét adta, finn nyelvű maradt (a tengerparti régiók kivételével, ahová a középkorban svéd telepesek érkeztek). 1800-ban Finnországnak 880 000 lakosa volt, legnagyobb városában, Turkuban nem laktak többen 6000-nél. A finn nyelvű vidéki lakosság és az egyházi anyanyelvhasználat biztosította a finn nyelv fennmaradását, mindennapi használati színtereit. Az egyház finnnyelvűsége fontos volt a birodalom szempontjából is, mivel „a népnek saját anyanyelvén hirdette az állam iránti engedelmességet” (KARONEN 2001: 69).

A korszakban főleg vallásos irodalom született finnül, amely a finn nyelvű papság és parasztság körében tudott legjobban elterjedni. Ugyanebben a körben ezen kívül világi szövegek is felbukkantak, főleg a korszak végére: például naptárak, (állat)orvosi könyvek, erdészeti és növénytani munkák. A Turkui Egyetem tanárai, hallgatói és főleg papok kísérleteztek finn nyelvű alkalmi költészettel, többek között vers formájú beszédek, méltatások maradtak fenn az utókornak (VARPIO 1999: 92–93). A turkui írástudók és papok készítették — főleg nyelvtanítási célokra — latin minták alapján az első finn nyelvtanokat is. 1649-ben jelent meg latinul a *Lingua Finnicae brevis institutio* Eskil Petraeus tollából, aki a Turkui Egyetem első teológiaprofesszora volt. 1733-ban Bartholus Vhael, Ilmajoki esperese írta meg az első olyan nyelvtant, amely nem követte a latin nyelvből átvett mintákat, hanem a finn nyelvet autonóm módon igyekezett leírni (KSK. 28). A finn nyelvvel való foglalkozást bizonyítják az első szótárak is:

1637-ben még latin–svéd–német–finn formában; az első finn nyelvből kiinduló (finn–latin–svéd) szótár majd csupán 1745-ben jelent meg Daniel Juslenius toblából (L. HAKULINEN 1967). Kiadtak emellett néprajzi munkákat és szólásgyűjteményeket is: pl. Henrik Florinus: Wanhain Suomalaisten Tawaliset ja Suloiset Sananlascut (1702, ehhez vö. LAITINEN 1981: 104). Ennek ellenére a korszak végén a finn nép és nyelv iránt érdeklődést mutató tudósok még mindig gyakran fordításokban vagy fordításokkal együtt közölték például a népköltészeti alkotásokat, vagyis a finn nyelv inkább csak adatok formájában jelent meg a róla szóló tudósításokban is.

2.3. Az autonóm korszak (1809–1917)

1809-ben Finnországot a napóleoni háborúk részeként Oroszországhoz csatolják, és Finnország autonóm nagyhercegség lesz. Az eredetileg francia nyelven megfogalmazott 1809-es haminai orosz–svéd békében, amelyben leszögezik Svédország csatlakozását a kontinentális blokádhhoz, meghatározzák Finnország nyugati és északi határait is a cári hadsereg sikereinek fényében. Ennek következtében északon a Tornio folyó nyugati oldalán maradnak finn nyelvű régiók Svédországban, délen viszont a svéd lakosságú Åland-szigetcsoport kerül Finnországhoz. Az orosz birodalomban Finnország megtarthatta a svéd törvényeket (magában a „csonka” Svédországban nagy reformok indulnak el), az evangélikus hitet, illetve saját kérésre a svéd nyelvet hivatalos nyelvként. Ez a kérés azért volt érthető, mivel a teljes finn értelmiség, a városok polgársága, a hivatalnoki és nemesi réteg addigra már svéd anyanyelvű lett (vö. HALMESVIRTA 2001: 144–149).

Az orosz birodalom érdeke az volt, hogy a finnek eltávolodjanak Svédországtól. Ezért elkezdi fejleszteni a Stockholmtól távoli, de Szentpétervárhoz közeli kisvárost, Helsinkit. 1812-ben Helsinki lesz a főváros Turku helyett, az egyetemet 1828-ban Turku leégése után telepítik át (lásd HALMESVIRTA 2001: 146–147). Ugyanebből a célból a kultúra területén is támogatják a finn nyelv használatának terjesztését és a finn nemzeti identitás „felfedezését”, aminek az európai eszmetörténeti kontextus is kedvezett ekkoriban. PULKKINEN megállapítása szerint a finn nemzeti ideálban Hegel nyomán három gondolat egyesült: 1. az állampolgárságon alapuló politikai nemzetfelfogás, ahol egy egységbe tartoznak az uralkodók és az alattvalók, 2. az etnikai alapú népfelfogás természetessé teszi a politikai nemzetet, 3. a politikai nemzet egységes tudattal, néplélekkel rendelkezik és autonómiára törekszik (1999: 127). A finnek nemzeti filozófusa J. V. Snellman (1806–1881) hangsúlyozta azt a tézist, hogy a gondolkodás nyelvfüggő. Továbbá szerinte Finnország finn nyelvű többségének az életminősége alacsony marad, és gondolkodásának határai is beszűkülnek, ha nincs finn nyelvű irodalom és emelkedett finn társadalmi, kulturális nyelvhasználat (PULKKINEN 1999: 128). A néplélek kifejezésre juttatása és a finn nyelv irodalmi használatának fejlesztése motiválta Elias Lönnrotot (1802–1884), a Kalevala (1835) és a Kante-

letar (1840) szerkesztőjét is. Lönnrot másban is fontos szerepet vállalt, például a mai napig jelentős nagy finn–svéd szótárt (1880) készítette. Ez idő tájt olyan napjainkig meghatározó szerepű társaságok is alakultak, mint a Finn Irodalmi Társaság (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, SKS, 1831) azért, hogy a finn írásbeli nyelvhasználat minél szélesebb körben elterjedjen. A 19. században fontos változások történtek az általános műveltségi szint emelése terén: különösen a finn nyelvű vidékeken iskolákat, könyvtárakat stb. alapítottak.

A 19. században programszerűen terjed a finn nyelv használata. Ennek jeleként az elsők között említhetjük meg például az első hosszú életű finn nyelvű újságot (Suometar, 1847), az első finn nyelvészprofesszori állást a Helsinki Egyetemen (1850), az első egyetemi kurzust finn nyelven (1856), az első finn nyelvű középiskolát (Jyväskylä, 1858), az első finn nyelvű disszertációt (1858), az első finn oktatási nyelvű tanárképzőt (Jyväskylä, 1863) és az első állandó finn nyelvű színházat (Helsinki, 1872). Külföldön is elismerést nyert a finn nyelv, ennek bizonyítékeként előbb Tartuban (1802), majd Budapesten, Koppenhágában, Oslóban és Uppsalában megkezdődik a finn nyelv oktatása (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 27–28).

A 19. században fokozatosan emelték hivatalos nyelvvé a finnt. Fontos mérföldkő volt például 1863, amikor II. Sándor cár Snellman kezdeményezésére elrendelte, hogy a finn nyelv ismerete kötelező legyen a hivatalnokok számára (ehhez 20 éves türelmi időt adtak). Finnország (egyik) hivatalos nyelvvé (pl. bíróságokon jegyzőkönyvi használatúvá, törvények tárgyalási nyelvvé) a finn nyelv szigorúan véve csak az autonóm korszak végére vált.

Becslések szerint az autonóm Finnország lakosainak 87%-a lehetett finn anyanyelvű (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 23). A finn nyelv státuszát mégis nagyban rontotta, hogy 1809-ig a teljes elit, azaz az értelmiség, polgárság, nemesség svéd anyanyelvű volt. Egyedül az egyház intézte helyi szintű ügyeit finnül. Snellman maga is svéd anyanyelvű volt, a tudományos munkásságát pedig latinul, németül és svédül fejtette ki. A finn nemzeti költő, J. L. Runeberg (1804–1877) — akinek a versei a mai napig alapjául szolgálnak a finn tanult rétegek népfelfogásának és a finn hazafiasságról alkotott képnek — minden művét, köztük a finn himnuszt is (Vårt land, 1846), svédül írta. A 19. században fel-lángolt a nyelvi harc: mi legyen a jövője a svéd nyelv használatának? Snellman maga az egy nyelv, egy nép, egy ország programját hirdette, s például Runeberggel kapcsolatban azt írta, hogy a svéd nem lehet a finnek irodalmi nyelve. Szerinte a svéd idegen, külföldi nyelv. „A szép verseiben Runeberg cáfolja az állításomat. Nagyon dicséretes, hogy a cáfolat olyan gyönyörű, de ez nem akadályozhatja azt, hogy ez az utolsó legyen a maga nemében.” (idézi KNAPAS 1999: 249).

Ellenlépésként a 19. század végén azok az értelmiségi körök, amelyek nem váltottak finnre, megalapították saját kulturális és politikai szervezeteiket a finnországi svéd nyelvű kultúra fennmaradásáért és támogatásáért (pl. a Finn Iro-

dalmi Társaság párja lett a Svenska litteratursällskapet i Finland 1885-ben). Közben azt hangsúlyozták, hogy mindez nem a finn nyelvűek ellen irányul, hanem ebben is jelen van a hazafiasság és az a törekvés, hogy a finnországi svéddek is hozzájáruljanak Finnország és a finn kultúra virágzásához, ahogyan Runeberg is ezt tette (KNAPAS 1999: 250–251). A század vége felé a rendi alapú finn parlamentben a politikai vitákban is központi szerepe lett a nyelvkérdésnek, de az éles ellentétek mellett már a kompromisszumos, kétnyelvűséget támogató hangok is megjelentek. Mindemellett egészen a 19. század végéig a svéd maradt Finnország első számú kulturális nyelve. Finn középiskolát végzett diákok például csak a 1890-as években kerültek a Helsinki Egyetemre (HALMESVIRTA 2001: 167–170). 1870-ben kb. 2 millió lakosa volt az országnak, Helsinkiben 32 000-en laktak, ennek kb. 26%-a volt finn anyanyelvű (PAUNONEN 2006: 24). A 19. század végén megjelentek a finn írók, akik már finn nyelven, sajátos nyelvezettel váltak klasszikussá, pl. Aleksis Kivi, Minna Canth, Juhani Aho és Eino Leino.

A tudományos disszertációk nyelve a korszak közepéig maradt a latin: Lönnrot, Runeberg és Snellman mind latin nyelvű disszertációval szereztek egyetemi fokozatukat (PITKÄRANTA 1999: 123). A Helsinki Sándor Cári Egyetemen 1852-től lehetett svédül disszertációt írni, 1858-tól finnül és 1871-től más nyelveken is (ÖSTERMAN é. n.). A német volt a latin mellett a tudomány nemzetközi nyelve, a nemesi udvarházakban pedig továbbra is francia irodalmat olvastak. A korszak vége felé az orosz birodalom egyre határozottabban próbálta megszüntetni a finnek autonómiáját és az orosz nyelvet hivatalossá tenni Finnországban. Az orosz nyelvtudás nem volt általános a finn elit körében, és az oroszosítási kísérletek nem jártak az orosz nyelv tartós elterjedésével sem. Az autonóm korszakban például a pénzermék, a bélyegek és az utcanevek három nyelvűek (svéd–finn–orosz) voltak. A lapp nyelv iránt — a többi rokon nyelvvel együtt — tudományos érdeklődés mutatkozott a 19. században, de mindez a finn nemzettudatba nem fért bele, és a nyelvük hivatali, iskolai, bírósági stb. használata nem kapott támogatást (LÄNSMAN 2009).

2.4. A független Finnország (1917–)

Az első világháború és az orosz forradalom okozta káosz miatt összeomlott a finn politikai és gazdasági rendszer. Ebben a zavaros időben 1917. december 6-án német unszólásra a finn parlament egyszerű többséggel (100–88) elfogadta a Finnország függetlenségéről szóló indítványt (HENTILÄ 1999: 90). Rögtön ezt követően bekövetkezett a 20. századi finn identitástudat szempontjából a legnagyobb trauma, a polgárháború (1918), amely a fehérek, vagyis a polgári osztályok, hivatalnokok, értelmiségiek, illetőleg a földdel rendelkező parasztság győzelmével zárult. A polgárháborúban az elit egységes volt, egységesen csalódott a sorsát saját kezébe vevő „népben”, amit ezek után más fajnak vagy állatoknak

tekintett, különösen például a női vörösgárdistákat tartották visszataszítónak. Így érthető, hogy a nyelvi kérdésben megegyezésre törekedtek a hatalmon levők. Ennek eredményeként születik meg a kétnyelvű állam, amikor 1919-ben a finn alkotmány 14. §-a kimondja, hogy „Finnország nemzeti nyelve a finn és a svéd”. Végül 1922-ben elfogadják a nyelvtörvényt, amely leírja például, hogy a helyi hivatalos nyelvhasználat mikor legyen egynyelvű (finn vagy svéd), illetve kétnyelvű (finn és svéd). A nyelvtörvény párhuzamosan tárgyalja a két nemzeti nyelvet. Az, hogy a svéd nyelv egyenlő maradt a finnel, miközben már csak a lakosság 11%-a volt svéd anyanyelvű, a svéd nyelv történelmi jelentőségének és a svéd elit szolidaritásának volt köszönhető. Sem az akkori, sem a későbbi finn nyelvű értelmiség nem akarta vállalni azt a felelősséget, hogy a svéd nyelvet jogilag kisebbségi sorba taszítsa Finnországban (VIRRANKOSKI 2001: 795).

Az új, immár független Finnországnak rögtön akadt egy szakadár része: Svédország szerette volna a svéd nyelvű Åland-szigeteket elcsatolni, ami a körülbelül 20 000 főnyi lakosság teljes támogatását is élvezte. Végül a népszövetség 1921-ben kimondta, hogy történelmi és földrajzi okok miatt Finnországnak továbbra is joga van a szigetcsoporthoz, de széleskörű autonómiát kell számára biztosítania, illetve demilitarizálnia kell a szigeteket (VIRRANKOSKI 2001: 778). Az Åland-szigetek autonómiáját és svédnyelvűségét szavatoló törvény (eredetileg 1920, 1922) 36. §-a kimondja, hogy „A tartomány svéd nyelvű. A tartományban az állami, a tartományi és az önkormányzati hivatalokban használt nyelv a svéd.” (Ål. 1991). A finnek maguk is próbáltak újabb finn nyelvű területeket csatolni Finnországhoz. A kelet-karjalai törzsek „felszabadításában” közreműködtek finn szabadcsapatok is, ám sikertelenül. 1922-ben megalapították az Akadémiai Karjala Társaságot (AKS), amely a svédországi és a norvégiai finnekkel is felvette a kapcsolatot, és „Nagy-Finnországról” ábrándozott. Az eredmény az lett, hogy a „finn veszély”-re hivatkozva mind a két országban gyorsítani kívánták a finnek körében a nyelvcserét (VIRRANKOSKI 2001: 780).

Az 1920-as–1930-as években ismételtelen fellángolt a nyelvi háború. A nagy tömegeket leginkább a nevek finnesítése érintette. A hangsúly mégis az elitképzetesen volt, ahol bizonyos területeken ádáz pozícióharc zajlott. Ennek eredményeként a Helsinkii Egyetem számára például törvényben határozták meg, hogy milyen számú professzori állást kell a svéd nyelvűek számára fenntartani (27-et). A kultúrharc pozitív hozadéka mindenképpen az volt, hogy közadakozásból új egyetemeket alapítottak (Turkui Egyetem és Åbo Akademi). Ugyanúgy közadakozásból létrehoztak nagy, a mai napig meghatározó alapítványokat, külön-külön a svéd és finn nyelvű tanulóknak, kutatóknak, művészeknek. Például 1937-ben a svéd kultúra erős helyzetének ellensúlyozása céljából országos pénzgyűjtésből megalapították a Finn Kulturális Alapot (Suomen Kulttuurirahasto).

A második világháborúnak nyelvdemográfiai következményei is voltak a finnek és Finnország számára. 1939 és 1944 között 70 000 finn gyerek Svédországba menekült a háború elől. A gyerekek jó része nem tért vissza Finnországba, illetve nyelvi problémái akadtak visszatéréskor. 1943-ban a finn–német szerződés alapján kb. 63 000 inkerit (a svéd birodalom korában Ingermanlandba települt finn anyanyelvű, főleg evangélikus lakosokat) Finnországba költöztettek Leningrád környékéről. 1944-ben és 1945-ben közülük 57 000-et az 1944-es szovjet–finn békeszerződés alapján visszaköltöztettek a Szovjetunióba, a Szovjetunióon belül az inkeriek azonban sokáig nem térhettek vissza az eredeti lakóhelyükre (HASALA 2009). 1940-ben és 1944-ben Finnország elveszítette a karjalai területeket (az ország területének 12%-át), és az evakuált lakosságot (kb. 410 000 főt) áttelepítették az ország finn nyelvű részeire. A menekültek letelepítésekor ügyeltek arra, hogy a települések nyelvi szerkezete ne változzon, vagyis a karjalaiak svéd nyelvű vidékeken nem kaphattak földet (HENTILÄ 1999: 100–101).

A második világháború utáni időben lecsendesült a nyelvi harc a szélsőséges finnségi eszmék és mozgalmak marginalizálódásával, illetve eltűnésével, hiszen a független Finnországban jellegzetesen többnyire csak a radikális és szélsőséges mozgalmak, pártok kérdőjelezték meg a svéd nyelv státusát, a finnel egyenlő alkotmányos jogát. A hidegháborús időket ez a nyelvi jogi status quo jellemezte. A finnen és a svéden kívül más nyelvek nem nyertek elismerést, például a lapp nyelv(ek) törekvéseit elutasították a finn döntéshozók. Demográfiaiban fontos tényező volt a nagy számú finn lakosság áttelepülése Svédországba (és más országokba) munkavállalás céljából. Maga Finnország a hidegháborús évtizedekben többnyire elzárkózott a külföldiek, menekültek befogadásától (például '56-os magyar menekülteket sem fogadott). 1980-ban 20 000 külföldön született lakosával Nyugat-Európa kulturálisan és nyelvileg leghomogénebb országa volt (PULKKINEN 1999). 1980-ig kialakult a finn jóléti állam, az egységes iskolarendszer, a finn nyelv kutatásának, oktatásának intézményrendszere.

A hidegháborús világrendszer felbomlása váratlanul érte Finnországot, de némi tanácstalanság után csatlakozott a nyugat-európai szervezetekhez, először, 1989-ben, utolsó „nyugat-európai” országként az Európai Tanácshoz. 1994-ben pedig a finnek 57%-a az európai uniós tagság mellett tette le a voksát. Az 1990-es évek elejétől olyan változások, folyamatok kezdődtek el, amelyek a mai napig tartanak. Elmondhatjuk ugyanakkor, hogy a mai helyzet több vonatkozásban eltér az 1990 előtti időktől, vagyis a Szovjetunió összeomlását és az EU-csatlakozás előkészületeit korszakhatárnak tekinthetjük.

Összefoglalóan tehát azt állapíthatjuk meg, hogy a független korszak elején a finn nyelv a nyelvhasználat valamennyi színterére kiterjedt. Az EU-csatlakozást követően (1995) pedig a finn nyelv a nemzetközi szervezet hivatalos nyelvévé vált.

3. A mai helyzet

3.1. A finnországi nyelvtörvények

Finnország nyelvvel kapcsolatos alkotmányos és alacsonyabb törvényi rendelkezései kizárólag történelmi távlatban érthetők. Az alkotmány két nemzeti nyelvet (állami/hivatalos nyelvet) ismer el: a finnt és a svédet. A következőben néhány fontos, a nyelvek státusával kapcsolatos törvényt és törvényrészletet fogok röviden bemutatni.

A nyelvekről szóló rendelkezések az 1990-es évekig gyakorlatilag csak a finn és a svéd nyelv viszonyának rendezéséről szóltak (vagyis azt érintették, hogyan kell az alkotmányos kétnyelvűséget interpretálni). A Finnországban beszélt többi nyelvet a finn jog és politika az EU-csatlakozás előtti időkig negligálta, közülük a lappoknak voltak konkrét követeléseik, amelyeket kb. a 70-es évekig elutasítottak³ (LÄNSMAN 2009). A legújabb, 1999-ben módosított alkotmány (Suomen perustuslaki) viszont már a következőképpen fogalmaz:

17. § A saját nyelvhez és kultúrához való jog.

Finnország nemzeti nyelve a finn és a svéd.

(...) A közigazgatásnak egyenlő elvek alapján biztosítania kell a finn és svéd nyelvű lakosság iskoláztatási és társadalmi szükségleteit.

A lappoknak mint őshonos népnek, valamint a romáknak és egyéb csoportoknak joguk van fenntartani és fejleszteni saját nyelvüket és kultúrájukat. A lappok jogait a hivatalos nyelvhasználatra külön törvény szabályozza. A jelnyelvet használók és a fogyatékoság miatt tolmácsolásra és fordításra szorulókat a törvény szavatolja.

A módosított alkotmány már külön megnevezi a lappokat és a romákat, illetve a jelnyelvet használókat. Ezek a csoportok nagyobb törvényi figyelmet kapnak a hozzájuk képest számszerűleg nagyobb csoportok („egyéb csoportok”) mellett. A megnevezett nyelveket például a „hazai nyelvek központja” (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Kotus) kutatja: a lapp nyelvekkel 1981-től, a jelnyelvvvel 1988-ban, a Finnországban használt romani nyelvekkel pedig 1995-ben kezdett foglalkozni (vö. Kotimaisten 2007). Egyéb területeken is ez a nyelvi rangsor jelzi a különféle nyelvek státusát, az angol nyelv kivételével.

A finn nyelvtörvény (Kielilaki 2003) tulajdonképpen a finn és a svéd nyelv viszonyáról szól, vagyis arról, hogyan is kell értelmezni a kétnyelvű államot. Az általános elv az, hogy mindkét nyelv minden területen használható, az államhoz tartozó intézmények kétnyelvűek, viszont egy település lehet egynyelvű (svéd

³ Az északi országokban élő lappok jogait az altai „felkelés”, a lappföldi természeti értékek védelme mozdította előre. Norvégia, miután óriási rendőri erővel biztosította az altai vízerőmű építését az 1980-as években, elsőnek ismerte el a lappokat őshonos nyelvi kisebbségnek. Valamivel ezután Svédország és Finnország is hasonló lépéseket tett, de a Finnország a mai napig nem ratifikálta azt a nemzetközi szerződést, ami a lappokat őshonos népnek ismeri el (LÄNSMAN 2009). Érdekes párhuzam, hogy a baszkok, dél-tiroli németek, korzikaiak mintájára egy drámai konfliktus („terrorizmus”) hozta meg a lappoknak a nyelvi jogokat.

vagy finn) vagy kétnyelvű (svéd és finn) is. Ezt 10 évente határozzák meg az alábbiak szerint:

5. § A település akkor kétnyelvű, ha annak finn és svéd nyelvű lakosai vannak, s a kisebbség létszáma eléri a 8%-ot vagy legalább a 3000-et (...) Egy kétnyelvű közösség akkor minősítendő egynyelvűnek, amikor annak kisebbsége nem éri el a 3000-et vagy a 6%-ot. Egy adott települést képviselőtestületi indítvány alapján 10 évre kétnyelvűvé lehet nyilvánítani akkor is, ha egynyelvű a közösség.

A törvény meghatározása példaként szokott szolgálni abban a tekintetben, hogy alacsony küszöbhez (8%, 6% és 3000 fő) köti a hivatalos kétnyelvűséget. Ráadásul ez alatt is lehet kétnyelvű a település, ha a képviselőtestülete úgy határoz. Létezik is olyan kisváros, amely így döntött (Lohja/Lojo), mivel szeretné megtartani a svéd nyelvű lakosságát, és együtt kíván működni a svéd nyelvű szomszéd településekkel.

A nyelvtörvény része az is, hogy a „hivatalos személyeknek ápolni kell az ország nyelvi kulturális örökségét és támogatni mind a két nemzeti nyelv használatát” (35. §). Vagyis a törvény jellegzetesen a nyelvek státusáról (hol, milyen nyelvek használatát kell lehetővé tenni) rendelkezik, nincs benne utalás nyelvváltozatokra, a nyelvhasználat minőségére.

2004-ben lépett életbe a lappoknak regionális jogokat biztosító törvény (Saamen kielilaki 2003) módosított változata (az eredeti 1992-ből való): hatálya alá tartoznak Enontekiö, Inari, Sodankylä és Utsjoki önkormányzati hivatalai, illetve azok a bíróságok és állami hivatalok, amelyek kapcsolatban vannak ezekkel a községekkel.

4. § A lappoknak joguk van használni a lapp nyelvet (...) azokban a hivatalokban, amelyekre ez a törvény hatályos (...).

A hivatalnok nem korlátozhatja az ebben a törvényben meghatározott nyelvi jogokat azon az alapon, hogy az adott lapp személy más nyelven is tud, például finnül vagy svédül (...).

A törvény értelmében a lappok regionális nyelvi autonómiával rendelkeznek. A használatra való jogok általában is kötelezik a hivatalnokokat a lapp nyelv(ek) ismeretére, sőt azt is előírják, hogy a „hivatalnokok általános kötelessége a tevékenységük során előrevinni a lapp nyelv használatát” (15. §), vagyis törvény írja elő a hivatalos személyek részvételét a lapp nyelvek revitalizációjában.

A legújabb fejlemény a finn nyelvi törvénykezésben az, hogy a romani nyelveket, illetve a karjalai nyelvet Finnország 2009 decemberében azokkal a jogokkal ruházta fel (lásd Tasavallan 2009), amiket a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának a 7. cikkelye biztosít. Vagyis elismerésük, kulturális, oktatási és kutatási támogatásuk ezentúl megszervezendő. Gyakorlati szempontból a legfontosabb lépés ezen a téren az volt, hogy 2009-ben kinevezték a karjalai nyelv professzorát a Joensuui Egyetemre. Vannak, akik hasonló státust szeretnének a meänkielinek és a kvén nyelvnek is (lásd A finn nyelv határai című részt a 3.2. pontban).

Összefoglalva elmondható, hogy a finn törvények többféle státust biztosítanak az ország egyes nyelveinek: teljes, — néhány ritka kivételtől eltekintve — minden hivatalos, kulturális, oktatási területre terjedő: a finn és a svéd nyelvnek (majdnem) az egész országban. (Állandó hivatalos svéd egynyelvűség van.) A lapp nyelvek hivatalos státusa regionális jellegű, csak meghatározott településekre vonatkozik, ahol a finn és a svéd mellett használhatók. A következő csoportot a romani nyelvek és a jelnyelv alkotja, amelyeket az alkotmány külön megemlít. A sor végén pedig az egyéb nyelvek állnak, amelyek közül legtöbb beszélője az oroszoknak van (kb. 50 000). Habár az itt említett törvények nem biztosítanak ezeknek a nyelveknek külön jogokat, ugyanakkor például a Finnországban élő magyar nyelvű gyerekek, ha szüleik igénylik, járhatnak az iskola által szervezett magyar anyanyelvi órára hetente két alkalommal (KOVÁCS 2009). Ezen kívül finn anyanyelv óra helyett (vagy mellett) járhatnak finn mint második nyelv órára, amely a finn anyanyelv tantárggyal egyenlő státust élvez.

A finnországi nyelvtörvényeket nemzetközi összefüggésben mintaszerűnek szokták tekinteni. Ez a „finn modell” tulajdonképpen abból áll, hogy a svéd nyelv történeti nemzeti/állami/hivatalos státusát nem szüntette meg a finn nyelvű többség. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a svéd nyelv jogilag nem kisebbségi nyelv (mint például a magyar nyelv Magyarországon kívül), hanem „Finnország területén kevésbé széles körűen beszélt hivatalos nyelv”, ahogyan az EU-s terminológia említi (pl. Application 2007: 5). Egy másik mintaértékű megoldás az állandó autonómia. Ugyanígy példaértékűnek tekintik a jelnyelv felvételét az új alkotmányba. Viszont a többi, jogi tekintetben kisebbségi csoportra vonatkozó törvénykezés legfeljebb átlagosnak mondható az északi országok kontextusában. Finnország bizonyos lapp és romani nyelvek nyelvhalál közeli helyzetéért az Európai Tanácstól kritikát szokott kapni. Továbbá azért is, mert az orosz nyelvi kisebbség viszonylag nagy száma és részleges őshonossága ellenére (kb. 10%-uk finnországi) nem élvez elegendő támogatást (lásd pl. Application 2007). A fentieket összegezve egyértelműen megállapítható, hogy az európai intézmények lökést adtak a finn nyelvpolitikának ahhoz, hogy a finnen és a svédén kívül más nyelvek is hivatalos elismerést kapjanak.

A mai finnországi politikai és az értelmiségi elit majdnem egyöntetűen támogatja az ország hivatalos kétnyelvűségét. Bizonyos, finn összefüggésben szélsőségesnek minősíthető csoportok szívesebben bevezetnék azonban a hivatalos finn egynyelvűséget. Amikor legutóbb módosították az alkotmány nyelvre vonatkozó tételét, illetve a nyelvtörvényt, akkor egyetlen komolyan vehető politikai erő sem harcolt az ellen, hogy Finnország továbbra is hivatalosan kétnyelvű állam legyen. A svéd nyelv ellen harcoló csoportok főleg azt követelik, hogy ne legyen kötelező mindenkinek svédül tanulnia, illetve ne kelljen annak svédül tudnia, aki állami hivatalban szeretne dolgozni (lásd pl. Pakkoruotsi 2010, Vaapaakielivalinta 2010). A nyelvtörvénykezésre vonatkozó komolyabb, hivatalos

szintű kritikának leginkább az a megállapítása érdemel figyelmet, hogy a törvény a valóságban nem működik, vagyis betart(at)ása hiányos.

3.2. A finn nyelv határai

Ebben a fejezetben röviden azt a státus- és korpuszpolitikai kérdést szeretném körüljárni, hogy meddig is terjed a finn nyelv határa, vagyis a finn nyelvjárásokkal szoros rokonságot mutató, korábban finn nyelvjárásoknak tekintett nyelvváltozatok elérték-e a nyelvi státust. Régebbi fejlemény, hogy a karjalai nyelvet elismerték külön nyelvnek (az 1930-as években). „A karjalainak az ad egyértelműen önálló nyelvi státust, hogy beszélőinek nagy része nem Finnországban él, más kultúrkörbe tartozik, pravoszláv vallású, s a karjalaiaknak saját, a finnektől eltérő identitástudatuk van.” (BERECZKI 2000: 49). Zavaró körülmény lehet azonban, hogy a finn nyelvnek is van karjalai nyelvjárása. Általában azt lehet mondani, hogy a karjalai nyelv(ek)et a mindenkori oroszországi részeken beszélik, de a nyelvhatár mégsem követi az országhatárt, így a mai Finnországban is kb. 5000 beszélője van a karjalai nyelvnek. Sokan közülük a második világháború után kerültek a mai Finnország területére, és a finn állam nem támogatta nyelvváltozatuk, építészeti kultúrájuk stb. fennmaradását. Csak az 1990-es évektől éledt fel az érdeklődés a karjalai nyelv és kultúra iránt Finnországban. Ennek legfőbb eredménye pedig az, hogy 2009-ben Finnország elismerte a karjalai nyelvet nem regionális kisebbségi nyelvként, a Joensuu Egyetemre kinevezték a karjalai nyelv első professzorát, és elkezdődött a nyelv óvodai revitalizációs használata is (KarjK.).

A finn–svéd határ mentén, a Tornio völgyében (svédül Tornedal) északon laknak a meänkielit beszélő finnek. A mai számukat SULKALA 35 és 60 ezer közé teszi (2003: 179). Az 1809-es orosz–svéd határrendezés során ők Svédországhoz kerültek. A meänkielihez hasonló a Norvégiában a 17. század körül letelepedett finnek nyelve, a kvén, SULKALA a számukat 12 ezerre becsüli (2003: 181). A finn iskolarendszer, a hivatalos nyelvhasználat nem terjedt el köztük, nem alakult ki (finnországi) finn standardot használó értelmiség. Korpusz szempontjából az északi finn nyelvjárások igen konzervatívak, hangtani, alaktani tekintetben közelebb állnak a 19. században kialakult írott standardhoz, mint akár a közép-finnországi nyelvjárások (SÖDERHOLM 2009). Ma a szókincsükben térnek el a többi finnországi nyelvjárástól. EIRA SÖDERHOLM (2009) számításai szerint a meänkieli és a kvén szavainak kb. 6%-a egyáltalán nem ismert a finn köznyelvben (vagyis elavult, nyelvjárási, lehetséges jövevényszó stb. kategóriákba sem sorolható be).

Miért döntöttek ezek a csoportok a saját nyelv mellett, és erre hogy reagáltak a szakemberek? A tornedali finnek „félnyelvű” csoportként váltak nyelvészkörökben ismertté az 1970-es években. WINSÁ (1993) szerint a fogalmat később azért vetették el, mivel kiderült, hogy a félnyelvűségük valójában abból állt, hogy egy tornedali finn otthon finnül beszélt, az iskolában és a hivatalban pedig

svédül. Ennek következtében a finn írott standardot, leginkább az 1809 után keletkezett szavakat, nem ismerték. Többek között ilyen szavak listájának kikérdezésével állapította meg egy finn szociológus azt, hogy ők félnyelvűek. Természetesen nem ők voltak félnyelvűek, csupán a svéd állam nyelvpolitikája fosztotta meg őket attól, hogy a legújabb kifejezéseket megismerjék. Az 1970-es évektől nyílt lehetőségük arra, hogy finnül is tanuljanak az iskolában (heti néhány órában, az általános tanítás nyelve azonban a svéd maradt). HARRI MANTILA (2000) a meänkieli „születését” azokhoz a nyelvi nehézségekhez köti, amit a standard finn tanulása jelentett a tornedali finnek számára, akik ezt a nyelvváltozatot nem ismerték. Egy idő után már nem erőltették az oktatásban a finnországi finn standardot, és rögtön javultak a tanulási eredmények, valamint a tanulói létszám is, mivel a tulajdonképpeni anyanyelvükön folyt az oktatás. Ugyanakkor az 1980-as években kezdett fellépni néhány helybeli értelmiségi az ellen a „szégyen” ellen, amely az idősebb korosztály saját anyanyelvéhez való viszonyát jellemezte. Ők nyilvános helyzetekben és írásban is kezdték a saját nyelvváltozatukat használni, amire korábban nem volt példa. Kezdetben nagy volt az ellenállás, amikor például a Bibliát erre a nyelvre kezdték fordítani, az egyik pap ezt istenkáromlásnak nevezte. Végül az idősebb korosztály körében terápiás hatása volt annak a felismerésnek, hogy amit ők eddig *paskakieli*-nek (‘sárnyelv’) gondoltak, annak lehetségessé vált a nyilvános használata is, és néhányan rájöttek arra is, hogy mégsem kell szégyenkezniük az anyanyelvük miatt (WINSÁ 1993). Ezután nagyobb méretű nyelvi revitalizáció indult el a körükben, és jogilag Svédország a meänkielit 2000-ben elismerte (a finn és három más nyelv mellett) hivatalos kisebbségi nyelvként.

A meänkielit hagyományos nyelvészeti szempontból nehezen tekinthetjük önálló nyelvnek, a 6%-nyi szókincsbeli eltérés is olyan, hogy a megértést nem gátolja, mivel ennek nagy része svéd jövevény- vagy kölcsönzó, amelyek átkeülhettek volna ugyanígy a finnországi nyelvjárásokba is, ráadásul a finnországi finnek tudnak svédül (MANTILA 2000). WINSÁ (2000) viszont nyelvökölógiai és nyelvsvociológiai okokkal indokolja, hogy a nyelvváltozat léte foroghatott kockán a nyelvi vagy nyelvjárasi státuson. Szerinte a nyelvjárások nem részesülnek nyelvi tervezésben, a nyelvjárasi diverzitást nem tartják annyira értékesnek, sőt a nyelvi standardizáció során a nyelvüvelők nem ritkán igyekeznek kigyomlálni a nyelvjárasi sokféleséget. Továbbá a nyelvjárásokat nem illetik meg nyelvi jogok, csupán a nyelveket (i. m. 431). Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy a meänkielit a Svédországban élő őshonos finnek beszélük, a 20. századi finn bevándorlók viszont a (finnországi köznyelvhez közeli) finn nyelvet használják. WINSÁ (2000) szerint azok, akik ellenezték, hogy a meänkieli nyelvi státust kapjon, általában lenézték a regionális kultúra értékeit. A finnországi szociolingvisták (MANTILA 2000, SULKALA 2003) végül is azért tartják külön nyelvnek a meänkielit, mert szerintük minden közösségnek alapvető joga meghatározni,

hogy melyik kultúrához, nyelvhez tartozik, illetve joga van meghatározni, hogy saját, önálló nyelvet beszél-e. A Tornio völgyének kulturális élete mindenképpen sokat profitált abból, hogy a meänkielit nem egy periferiális finn nyelvjárásként definiálták (WINSA 2007). A meänkieli beszélőinek általában nagyobb lett az önérzetük. Ennek egyik jele, hogy már a határ finn oldalán is vannak, akik büszkén azt mondják, hogy beszélnek a meänkielit (MANTILA 2000). Nincs kizárva, hogy a finn állam is előbb-utóbb a karjalai nyelvéhez hasonló státust ad a meänkielinek Finnország területén. Igaz, Finnországban már az is a meänkieli szimbolikus elismerésének volt tekinthető, amikor a Virittäjä folyóirat 1993-ban megjelentette WINSA meänkieli nyelvű cikkét a meänkieliről.

3.3. Demográfiai adatok

A finn népesség-nyilvántartás (Taskutieto 2009) szerint 2009 elején Finnországnak 5 326 314 lakosa volt. Az ország lakossága enyhe növekedést mutat, 2007 eleje óta kb. 50 ezerrel gyarapodott. A mai lakosok közül 4 844 047 fő, vagyis az összlakosság 91%-a finn anyanyelvűként van anyakönyvezve.⁴ NUOLIJÄRVI (2005: 284) arra mutat rá, hogy a 20. században a finn anyanyelvűek száma 2,5 millió beszélővel gyarapodott Finnországban. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ugyanebben az évszázadban kb. 1 millióan hagyták el Finnországot olyanok, akik a jobb élet reményében Skandinávia országaiba, illetve Amerikába emigráltak (lásd JÖNSSON-KORHOLA 2003a: 11).

Az utóbbi években a finn nyelvűek gyarapodása lassult Finnországban, 1990 és 2003 között kb. 100 ezret tett ki (NUOLIJÄRVI 2005: 287). 2007 és 2008 között kb. 17 000-rel több finn anyanyelvű lakosa lett az országnak az 50 ezer fős növekedésből (Taskutieto 2008, 2009), így az új lakosok között már többségben vannak a más nyelvűek (nagyfokú növekedést mutat az orosz, az észt, az angol, a kínai, a kurd és az albán anyanyelvűek száma), és számuk a jövőben várhatóan egyre inkább nőni fog (vö. NUOLIJÄRVI 2005: 286). Jelenleg a finnen kívüli 9%-ot kitevő csoportok között legnagyobb a svéd (289 951 fő, 5,4%), az orosz (48 740) és az észt (22 357) anyanyelvű (uo.). Az angol anyanyelvűek száma 11 ezerre rúg. A nem finn anyanyelvűek jó része is valószínűleg valamilyen szín-

⁴ A népszámlálások és egyéb demográfiai nyelvi adatok többnyire nyelvi ideológiákat tükröznek, ezért kritikusan kell velük bánni. A finn népesség-nyilvántartást is érte már számos kritika a nyelvi adatokat illetően. Ez azért van, mert a finn népesség-nyilvántartásba vétel során egy nyelvet lehet anyanyelvként bejelenteni, és csak a „finn”, „svéd” és „egyéb” kategóriák szerepelnek az űrlapon. Így semmiféle képet nem kapunk a kétnyelvűek arányáról. Továbbá valószínűleg néhány szülőt arra biztatott ez a gyakorlat, hogy „egyéb” helyett a finnt jelölje meg anyanyelvűként. Így például lapp aktivisták kampányt is folytattak azért, hogy a lapp nyelvűek utólag kérjék a személyes nyelvi adatok kijavítását. A népesség nyilvántartásáról szóló törvény megváltoztatását többek között a finn mint második nyelv tanári szervezet is szorgalmazza, mivel a kétnyelvűség megjelenése a kétnyelvűség elfogadottságát, illetve a gyerekek nyelvtudásáról szóló adatok pontosítását segítené elő (vö. Lausunto 2007). Persze minden relatív, sok nyugati ország (pl. Svédország) népesség-nyilvántartása egyáltalán nem gyűjt információt a lakosok (anya)nyelvéről.

ten tud finnül, ők adják a finn mint második nyelv félmillió beszélői táborát. A svéd anyanyelvűek az iskolában tanulják a finn nyelvet. A svéd nyelvűek száma 1990 és 2003 között kb. 6000 fővel csökkent (NUOLIJÄRVI 2005: 287), 2008 és 2009 januárja között viszont 300-zal bővült (Taskutieto 2008, 2009).

Az újonnan betelepültek körében nem nagyon valószínű, hogy valaki sokáig csak az angol használatával boldoguljon Finnországban. Gyakori például az a panasz, hogy finn nyelvtudás hiányában a külföldi kutatók nem igazán tudnak bekapcsolódni a finn értelmiségi közösségek életébe. A harmadik világbeli bevándorlók is tanulnak finnül, többnyire államilag támogatott formában. 1990-hez képest ma négyszer annyi külföldön született lakos van Finnországban, ezért a finn nyelvpolitikának is elkerülhetetlenül foglalkoznia kell velük. A finn nyelv szempontjából megemlíthető, hogy eddig az országban nem alakultak ki olyan zárt tömbök, ahol a bevándorlók a többségi kultúrától és nyelvtől elszigetelten élik az életüket (LEHTONEN 2007).

A finn nyelvnek Finnországon kívül is vannak beszélői. Svédországban kb. 400 000-re tehető a második világháború után bevándorolt finn nyelvű lakosság száma, a korábbi finn lakosság jó része már átment a nyelvcsere (ANDERSON–KANGASSALO 2003). A 400 000 lakosnak körülbelül a fele használja a finn nyelvet (HUSS–LINDGREN 2005: 255). Amerikában (az Egyesült Államokban és Kanadában) van a második legnagyobb csoport, de ott a finn nyelvet ismerők számát nehéz megbecsülni. Finn gyökereket valló bevándorlók kb. 1 millióan is lehetnek, de közülük valószínűleg igen kevesen beszélnek a finn nyelvet (JÖNSSON–KORHOLA 2003b). Oroszországban igen viszontagságos múltat tudhatnak maguk mögött a finn nemzetiségűek, a jelenlegi számukat kb. 34 000-re teszik (lásd HASALA 2009). Habár általában nincsenek pontos statisztikák a Finnországon kívül élő finnek nyelvismeretéről, valószínű, hogy a finn nyelvtudás és nyelvhasználat háttérbe szorul, jellegzetesen a második generációtól kezdve, így nem kis számban lehetnek a világban finn gyökerű emberek, akik nem tudnak finnül.

3.4. A finn nyelv az oktatásban

Egy adott nyelv státusa szempontjából fontos körülmény, hogy hol, milyen formában és kiknek oktatják, esetleg oktatási nyelvként használják-e. Finnországban az alapoktatás nyelve általában finn vagy svéd, de törvény engedi meg a lapp, a romani és a jelnyelv használatát is oktatási nyelvként. Ezen kívül külön csoportban vagy iskolában más nyelv is lehet részben vagy egészben az oktatás nyelve (Perusopetuslaki 1998). Főleg Helsinkiben vannak más nyelveken oktató iskolák: angol tannyelvű (osztályokat fenntartó) általános iskola 11, részben angol tannyelvű általános iskola 8 található a fővárosban. Három-három iskola francia és német nyelvű, két orosz tannyelvű, valamint egy észt, továbbá 42 svéd és 112 finn tannyelvű általános iskola található Helsinkiben (VO.). Az utóbbi időkben a legtöbb vitát az angol tannyelvű oktatás elterjedése váltotta ki. Az iskolák hirdetéseiben gyakran szerepel a nemzetköziség, néha már az iskola nevé-

ben is (International School), ezek általában hazatérő finnek vagy egyéb „nemzetközies” számára kínálják az angol tannyelvű általános iskolákat. Csúpn egy olyan iskola van, amely az angol nyelvterület kultúrájára helyezi a hangsúlyt a programjában, a többi kifejezetten a nemzetköziség mellett teszi le a voksát (VO.).

Az angol tannyelvű osztályokat, iskolákat eredetileg külföldiek, külföldről hazatérő finnek számára alapították (például a finn diplomaták gyermekei többnyire angol tannyelvű iskolákba járnak állomásországtól függetlenül). Ugyanakkor igen gyakorivá vált a finn anyanyelvű (egynyelvű) gyerekek angol tannyelvű oktatásban való részvétele is. A finn nyelvű gyerekek számára ez az iskolatípus tűnik hatásosabb nyelvelsajátítási módszernek a hagyományos nyelvtanítás helyett (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 72–73). A nagyszámú és különösen az elit körében igen népszerű angol tannyelvű oktatás egyes vélemények szerint műveltségnyelvként már a finn nyelv státusát is gyengíti (MANTILA 2005: 309–311). Általában elismerik, hogy a két tannyelvű iskolákban a tanulási eredmények jobbák, mint az egy tannyelvűekben, de azt is hangsúlyozzák, hogy habár Finnország célja nem lehet az egynyelvűség semmilyen területen sem, mégis a finn nyelvű műveltség kötődik legjobban a finn társadalomhoz, kultúrához. Vagyis vigyázni kell, nehogy az oktatás és az elit túlzottan eltávolodjon a finn nyelvű társadalomtól, kultúrától, amelyet teljes egészében csak a finn állam tud fenntartani (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 72–73, MANTILA 2005).

A finn nyelvet és irodalmat a finn anyanyelvűeknek Finnországban „anya nyelv” (*äidinkieli*) nevű⁵ tantárgyként oktatják. Ez az egyetlen kötelező tantárgy a középiskolát záró érettségi vizsgán és a nemzetközi PISA mérésekben a finn iskolások olvasási-szövegértési képességei kitűnőnek bizonyultak. Mégis a finn nyelvpolitikai írások (A. HAKULINEN és mtsai 2009, KSK.) nagy teret szentelnek a tantárggyal kapcsolatos aggodalmaknak, kívánalmaknak. Alapvető gondnak tartják a nemzetközi összehasonlításban csekély óraszámot a középiskolában: 1993-ban az összes osztályban 17 volt, miközben pl. Magyarországon 31 (KSK. 260). Továbbá problémának tekintik, hogy a tanárképzés részeként meglehetősen kis szerepet kap a finn nyelvészet. Ugyancsak fontos lenne, hogy a tanítóknak legyen képük a finn nyelv rendszeréről, területi és társadalmi változatairól, valamint az írott és beszélt nyelv alapvető különbségeiről (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 61).

Az anyanyelvi oktatás legnagyobb hiánya mégis az, hogy a fiúk körében kifejezetten gyenge eredményeket produkál: a fiúk finn nyelvi érettségi eredményei ugyanis rosszabbak, mint a lányoké, míg az angol érettségénél viszont a fiúk ve-

⁵ A tantárgyak elnevezései önmagukban is nyelvpolitikai döntések. Egyes vélemények szerint a *finn nyelv és irodalom* jobban fedné a tantárgy tartalmát, és jobban követné a nemzetközi gyakorlatot is (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 94).

zetnek. Ennek az a lehetséges magyarázata, hogy a klasszikus anyanyelvi műveltséghez kapcsolódó oktatás szövegei távol állnak a fiúk érdeklődési körétől, viszont szabad idejükben angol nyelvtudást erősítő hobbikat űznek (pl. számítógépes játékokat játszanak, vö. A. HAKULINEN és mtsai 2009: 84–85).

A finn nyelv helyzete talán a felsőoktatásban és a tudományos kutatás nyelveként a legkritikusabb. Ma az angol nyelv az egyetlen globális tudományos *lingua franca*. Finnországban ma már elképzelhetetlen, hogy egy tudós vagy akár egy egyetemi hallgató ne tudjon angolul. A nyelvtudás elvárt szintje magas, a hallgatóknak angol nyelvű tankönyvekből kell vizsgázniuk, és a kutatóknak a pályázataikat, publikációikat és konferencia-előadásaikat angolul kell megfogalmazniuk. A tankönyveknek ritkán vannak finn fordításai, a kutatók viszont már nem tehetik meg, hogy a publikációikat, pályázataikat fordíttassák. Ezek mellett egyre gyakrabban az egyetemi oktatás nyelve is angol. Egyes vélemények szerint a finn nyelv már csak úgy maradhat meg tudományos nyelvként, ha a finnek úgy döntenek, és a gyakorlatban is tesznek azért, hogy az angol mellett a finn nyelvet továbbra is teljes körűen használják az egyetemeken és a kutatóintézetekben (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 97).

Az angol nyelv legerőteljesebb terjesztője a tudományos teljesítmények mérése. A különféle mérések legtöbb pontot mindig a nemzetközi publikációknak adnak, nemzetközinek pedig többnyire csak angol nyelvű publikációk számítnak. Jelenleg a finn egyetemeken, a kutatást finanszírozó szerveknél ez az elbírálás általános gyakorlatnak számít. Több javaslat is született a helyzet megváltoztatására, de konkrét döntések egyelőre nincsenek. Egyre erősebbek például azok a hangok, amelyek szerint a tudományos minőség egyetlen fokmérője nem lehet csupán az angol nyelvű nemzetközi folyóiratokban való publikálás, továbbá hogy a finnországi támogatásoknak, ösztöndíjaknak ösztönözniük kellene a finn nyelven történő publikálást (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 192).

A finn nyelvpolitikával foglalkozók külön hangsúlyozzák, hogy a humán és a társadalomtudományok területén fontos lesz a jövőben is a nemzeti nyelveken történő publikálás, mivel a tudósok „feladata a kutatáson és oktatáson kívül hasznosulni a társadalom különféle területein, mint például a gazdaság és a munka világában, a politikában és az adminisztrációban, valamint a civil szférában. Tan- és ismeretterjesztő könyveket, lexikonokat kell megjelentetniük, és a döntéshozók számára kutatásokon alapuló finn nyelvű tudást kell közvetíteniük, ismereteket kell terjeszteniük tanárok, fordítók és különféle területek műkedvelői körében.” (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 98). Amennyiben nem sikerül a finn nyelv használatát megtartani a kutatók körében, a tudományos élet nyelvileg elszigetelődhet a társadalomtól.

Az egyetemi tankönyvek nagyobb része már jó ideje angol nyelvű. A Helsin-ki Egyetemen például kizárólag a jogi képzésben használnak több finn nyelvű kötelező olvasmányt, mint angolt (HIIDENMAA 2003: 80). Az egyetemi oktatás

fejlesztése, nemzetközi szintre emelése Finnországban gyakran az angol nyelvre való áttérést takarja. A finn egyetemek minden eszközzel próbálnak külföldi hallgatókat magukhoz csábítani, és lehetővé akarják tenni, hogy például minél több mesterszakot lehessen finn nyelvtudás nélkül is elvégezni. Ugyanakkor a finn hallgatóknak is csak ugyanazt az angol nyelvű képzést kínálják. HIIDEN-MAA szerint „a probléma nem az, hogy mit csinálunk angolul, hanem az, hogy mit nem csinálunk finnül” (2003: 79).

Az egyetemeken már tudatosult a nyelvpolitikai döntések fontossága. Így már a legtöbb egyetemnek van hivatalosan megfogalmazott, deklarált nyelvpolitikája. Általában egyszerre próbálják a nemzetköziség elérése végett az angol nyelv használatát terjeszteni, ugyanakkor a finn (és a svéd) nyelv használatát továbbra is biztosítani, illetve mind a finn, mind az angol nyelvhasználati készségek fejlesztésére gondot fordítani (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 102–105). A finn szakértők általában egy hozzáadó (többnyire finn–angol) kétnyelvűséget tartanak ideális célnak a felsőoktatásban (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 113, HIIDEN-MAA 2003: 85). Érdekes, hogy a nyelvpolitikai reflexió részeként arra is felfigyeltek az utóbbi időben, hogy Finnország a finn nyelv egyetemi kutatására, oktatására kevesebb állást (63-at) tart fenn, mint a svéd (68), a német (68) vagy az angol nyelv és irodalom (97) számára (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 34).

4. A finn nyelv jövője

A finn nyelv státusa szempontjából számos területet górcső alá lehetne még venni. A Suomen kielen tulevaisuus (A finn nyelv jövője) című mű (A. HAKULINEN és mtsai 2009) az informatika, a kereskedelem, a populáris kultúra, az európai és a finn adminisztráció területén is általános kérdésként veti fel, hogy milyen igény van a finn és más nyelvek használatára, és hogy vajon ezt az igényt megfelelően kielégítik-e. Több területen azt javasolja, hogy az állami támogatás egyik feltétele lehetne a finn nyelv igény szerinti használata, vagyis hogy a finn állam jelenléte minden területen továbbra is jelentsen finnyelvűséget is. Egyes területeken, például a populáris kultúrában pedig közös EU-s fellépésre lenne szükség az európai nemzeti nyelvek használatának támogatására.

Általában elmondható, hogy a finn nyelvpolitikának nincs ellenségsége. Például LEPPÄNEN és munkatársai (2009) reprezentatív felméréséből kiderül, hogy a finnek pozitívan viszonyulnak az angol nyelvhez, és nem gondolják, hogy az veszélyt jelentene a finn nyelvre vagy kultúrára. Vagyis a finn nyelvet csupán az fenyegeti, hogy a finnek saját akaratukból leszoknak a használatáról úgy, hogy tovább nem igényelnek finn nyelvű műveltséget, vagy regiszterenként, szintenként áttérnek az angolra. A nyelvtörvények felől nézve világos, hogy a jövőben nehéz elképzelni olyan törvényt, amely a finn nyelvet Finnországban újabb területeken kötelezővé tenné, illetve bármelyik más nyelv használatát betiltaná. Sokkal valószínűbb az, hogy a kisebbségi nyelvek szélesebb törvényi támoga-

táshoz juthatnak a jövőben. Ennek ellenére kérdéses, hogy például a lapp nyelvek revitalizációja mennyire lesz sikeres. Finnország hivatalos kétnyelvősége törvényi védettség és politikai támogatás nélkül a jövőben mindenképpen megszűnik, de ennek a veszélye rövid távon nem látható.

Történeti távlatban a jelenlegi helyzetet akár ideálisnak is tekinthetjük, különösen ha arra gondolunk, hogy a finn nyelv bizonyos értelemben csupán 1903 óta hivatalos nyelv. AULI HAKULINEN, a 2004-ben megjelent 1700 oldal terjedelmű Iso Suomen Kielioppi (Nagy Finn Nyelvtan) főszerkesztője azt nyilatkozta, hogy a nyelvtan „a finn nyelvet a legjobb erejében mutatja be” (A. HAKULINEN 2004: 23). Itt érdemes felhívni a figyelmet, hogy ez a nyelvtan nemcsak a standard finn nyelv leírását adja, hanem a teljes nyelvét. A nyelvi variabilitást illetően teljes egyetértés van a nyelvészek között abban a tekintetben, hogy a nyelvváltozatok és a nyelvhasználat sokfélesége, variabilitása — ami a mai finn nyelvnek sajátossága — egy adott nyelvnek az erejét tükrözi (A. HAKULINEN és mtsai 2009: 40). A jövőre nézve biztató, hogy egy nemrég megjelent, a finn fiatalok nyelvét tárgyaló műben (ROUTARINNE–HALLILA 2007) általános derűlátás övezi a nyelvészek írásait a fiatalok nyelvi szokásait illetően. VAURAS például azt írja, hogy: „a mai fiatalok többet olvasnak és írnak, mint valaha” (2007: 211). Továbbá biztatásként lehet említeni néhány nyelvhasználati ténytet: az újságolvasás tekintetében a finnek vezetnek Európában; a finn szépirodalom megjelenési példányszáma erős növekedési tendenciát mutat; a finnek világelsők a könyvtári kölcsönzésben; Finnországban nagyon kiterjedt színházi hálózat van, s a finn színházakban bemutatott drámáknak kb. a fele eredetileg finnül íródott (lásd pl. HIIDENMAA 2003).

Az angol nyelvvel kapcsolatos felmérésből (LEPPÄNEN és mtsai 2009: 129–145) kiderül, hogy a finnek mit gondolnak arról, hol tart majd az angol nyelv húsz évvel később (2027-ben) Finnországban. A megkérdezetteknek mintegy egyharmada valószínűnek tartja, hogy az angol nyelv hivatalos nyelv lesz Finnországban, 90%-a szerint az angol nyelv jelentősége megnő. Viszont valamivel kevesebb mint fele azt gondolja, hogy az angolt bizonyos területeken nagyobb mértékben fogják használni, mint a finnt, ezek a területek a felmérés szerint a gazdaság, a tudomány és a finn populáris zene lennének. Ugyanakkor igazából senki nem hisz abban, hogy szépirodalmat angolul olvasnának a finnek 2027-ben. Végül bizakodásra ad okot, hogy majdnem mindenki úgy gondolja: Finnországban az összes társadalmi csoportnak szüksége lesz finn nyelvtudásra 2027-ben is.

Az aktuális státusdiskurzusokat összefoglalva azt lehet megállapítani, hogy eddig inkább csak a helyzetfelmérés, az első reflexió történt meg. A cselekvési programból több területen (pl. a tudományban, a kereskedelemben) eddig jóformán semmi nem valósult meg. Mégis a program megléte azt mutatja, hogy a finnek nem szeretnék, hogy egy *laissez-faire* nyelvpolitika mellett „spontánul” térjenek át az angol nyelv használatára regisztrerenként vagy színterenként. Az

eddig viták, diskurzusok mindenképpen nagyobb fokú nyelvi tudatosságot, reflexiót kezdenek ébreszteni a finnekben, és így megváltozhat a nyelvről való mindennapi gondolkodás is, ami jelenleg még mindig inkább a nyelvhelyességi kérdések körül forog.

PETTERI LAIHONEN

Irodalom

- AGRICOLA, MIKAEL [1543]: *Se Wsi Testamenti*. URL: http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/agricola/agri2ut1_rdf.xml. (2010. 02. 12.).
- Ål. 1991 = *Act on the Autonomy of Åland (1991/1144)*. URL: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1991/en19911144.pdf>. (2010. 02. 12.).
- ANDERSSON, PAULA–KANGASSALO, RAJJA (2003): Suomi ja meänkieli Ruotsissa. In: JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE–LINDGREN, ANNA-RIITTA szerk.: *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Tietolipas 190. Helsinki, SKS. 30–163.
- Application 2007 = Európa Tanács: *European Charter for Regional or Minority Languages. Application of the charter in Finland. (Third monitoring cycle)*. Strasbourg, 2007. november 21. URL: http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/FinlandECRML3_en.pdf. (2010. 02. 26.).
- BERECZKI ANDRÁS (2000): A karjalaiak története. In: NANOVFSZKY GYÖRGY szerk.: *Nyelvrokonaink*. A Magyarságkutatás Könyvtára 25. Budapest, Teleki László Alapítvány. 49–55.
- COOPER, ROBERT (1989): *Language Planning and Social Change*. New York, Cambridge University Press.
- HAKULINEN, AULI (2004): Iso suomen kielioppi. *Kieliviesti 4*: 23.
- HAKULINEN, AULI–KALLIOKOSKI, JYRKI–KANKAANPÄÄ, SALLI–KANNER, ANTTI–KOSKENNIEMI, KIMMO–LAITINEN, LEA–MAAMIES, SARI–NUOLIJÄRVI, PIRKKO (2009): *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Helsinki, Kotus.
- HAKULINEN, LAURI (1967): Suomen sanakirjoista. In: HAKULINEN, LAURI–IKOLA, OSMO–RAVILA, PAAVO: *Kirjoituksia suomen kielestä*. Tietolipas 51. Helsinki, SKS. 83–107.
- HALMESVIRTA, ANSSI (2001): A Finn Nagyhercegség (1809–1890). In: HALMESVIRTA, ANSSI szerk.: *Finnország története*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. 144–180.
- HASALA, KASPERI (2009): Inkerik. (A feledésbe merült finn kisebbség). *Folia Uralica Debreceniensia 16*: 25–46.
- HEININEN, SIMO (1999): Painettu suomen sana. In: VARPIO, YRJÖ–HUHTALA, LIISI szerk.: *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin*. Helsinki, SKS. 36–47.
- HENTILÄ, SEPPO (1999): Itsenäinen Suomi idän ja lännen välissä. In: LEHTONEN, TUOMAS M. S. szerk.: *Suomi, outo pohjoinen maa?* Jyväskylä, PS-kustannus. 86–117.

- HIIDENMAA, PIRJO (2003): *Suomen kieli — who cares?* Helsinki, Otava.
- HUSS, LEENA–LINDGREN, ANNA-RIITTA (2005): Monikielinen Skandinavia. In: JOHANSSON, MARJUT–PYYKKÖ, RIITTA szerk.: *Monikielinen Eurooppa: Kielipolitiikka ja käytäntöä*. Helsinki, Gaudeamus. 246–282.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE (2003a): Pohjolasta *Prispaneen*. Johdantoa moniin suomiin. In: JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE–LINDGREN, ANNA-RIITTA szerk.: *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Tietolipas 190. Helsinki, SKS. 9–29.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE (2003b): *Pussaa se peipipoki kitsistä petiruumaan*. Suomalaiset ja suomen kieli Amerikassa. In: JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE–LINDGREN, ANNA-RIITTA szerk.: *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Tietolipas 190. Helsinki, SKS. 386–448.
- KarjK. = Karjalan kieli sai virallisen aseman. *YLE Uutiset* 2009. november 26. URL: http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2009/11/karjalan_kieli_sai_virallisen_aseman_1194062.html. (2010. 02. 12.).
- KARONEN, PETRI (2001): Finnország a svéd birodalom részeként. In: HALMESVIRTA, ANSSI szerk.: *Finnország története*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. 67–143.
- Kielilaki 2003 = *Kielilaki 6.6. 2003/423*. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>. (2010. 02. 12.).
- KNAPAS, RAINER (1999): J. V. Snellman — Kansallisfilosofi. In: VARPIO, YRJÖ–HUHTALA, LIISI szerk.: *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin*. Helsinki, SKS. 240–252.
- Kotimaisten 2007 = *Kotimaisten kielten tutkimuskeskus — taustaa ja vaiheita*. URL: <http://www.kotus.fi/files/1087/Kotuksenhistoria29.5.2007.pdf>. (2010. 02. 26.).
- KOVÁCS MAGDOLNA (2009): A finnországi magyarok egy csoportjának identitása és nyelvi attitűdjei. In: BORBÉLY ANNA–VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ–HATTYÁR HELGA szerk.: *15. Élőnyelvi konferencia: Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest, Tinta Könyvkiadó. 359–366.
- KSK. = *Kieli ja sen kielipit. (Opetuksen suuntaviivoja)*. Opetusministeriö. Helsinki, Painatuskeskus, 1994.
- LAAKSO, JOHANNA (1999): Vielä kerran itämerensuomen vanhimma kielimuistomerkistä. *Virittäjä* 4: 531–555.
- LAITINEN, KAI (1981): *A finn irodalom története*. Budapest, Gondolat.
- LAMBERG, MARKO (2001): Finnország a középkorban. In: HALMESVIRTA, ANSSI szerk.: *Finnország története*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. 37–66.
- LÄNSMAN, ANNI-SIIRI (2009): *Saamen kielel ja saamelaiset 2000-luvulla*. Előadás a finn lektori konferencián. Tornio 2009. 08. 10.
- Lausunto 2007 = *Lausunto kielikoulu- ja kielipolitiikan projektin loppuraportista*. URL: <http://s2opettajat.yhdistysavain.fi/@Bin/139584/KIEPO.pdf>. (2010. 02. 12.).
- LEHTONEN, HEINI (2007): Maahanmuuttajataustaisten koululaisten monet kielet. In: ROUTARINNE, SARA–UUSI HALLILA, TUULA szerk.: *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Helsinki, SKS. 103–125.

- LEPPÄNEN, SIRPA–PITKÄNEN-HUHTA, ANNE–NIKULA, TARJA–KYTÖLÄ, SAMU–TÖRMÄKAN-
GAS, TIMO–NISSINEN, KARI–KÄÄNTÄ, LEILA–VIRKKULA, TIINA–LAITINEN, MIKKO–
PAHTA, PÄIVI–KOSKELA, HEIDI–LÄHDESMÄKI, SALLA–JOUSMÄKI, HENNA (2009):
Kansallinen kyselytutkimus englannin kielestä Suomessa. Jyväskylä Studies in Hu-
manities 132. Jyväskylä, University of Jyväskylä.
- LO BIANCO, JOSEPH (2005): Including discourse in language planning theory. In
BRUTHIAX, PAUL szerk.: *Directions in applied linguistics: essays in honor of Robert
B. Kaplan*. Clevedon, Multilingual Matters. 255–263.
- MANTILA, HARRI (2000): Meänkieli, yksi Ruotsin vähemmistökielistä. *Kielikello* 3: 9–
12.
- MANTILA, HARRI (2005): Suomi kansalliskielenä. In: JOHANSSON, MARJUT–PYYKKÖ,
RIITTA szerk.: *Monikielinen Eurooppa: Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki, Gau-
deamus. 300–315.
- MANTILA, HARRI (2008): A finn nyelvpolitika. In: G. BOGÁR EDIT szerk.: *Kontrasztok:
Ünnepi konferencia és kiállítás a pozsonyi Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Iro-
dalom Tanszékének 50 éves évfordulóján*. A konferencián elhangzott előadások. Po-
zsony, Comenius Egyetem. 117–125.
- MERISALO, OUTI–MÄKINEN, ILKKA–LAINE, TUIJA (1999): Suomi osana Eurooppaa. In:
VARPIO, YRJÖ–HUHTALA, LIISI szerk.: *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lau-
luista ilostelevaan romaaniin*. Helsinki, SKS. 126–139.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO (2005): Suomen kielet ja kielelliset oikeudet. In: JOHANSSON, MAR-
JUT–PYYKKÖ, RIITTA szerk.: *Monikielinen Eurooppa: Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*.
Helsinki, Gaudeamus. 283–299.
- NYIRKOS ISTVÁN (2005): A mai finn nyelvművelésről. *Magyar Nyelvőr* 129: 54–58.
- ÖSTERMAN, PIA [é. n.]: *Yliopiston historia*. URL: [http://www.helsinki.fi/yliopistonhistoria/
index.htm](http://www.helsinki.fi/yliopistonhistoria/index.htm). (2010. 02. 02.).
- Pakkoruotsi 2010 = www.pakkoruotsi.net. (2010. 02. 12.).
- PAUNONEN, HEIKKI (2006): Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. In: JUUSELA,
KAISU–NISULA, KATARIINA szerk.: *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingin yliopisto,
Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. 13–99.
- Perusopetuslaki 1998 = *Perusopetuslaki 21.8.1998/628*. URL: [http://www.finlex.fi/fi/laki/
ajantasa/1998/19980628](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628). (2010. 02. 12.).
- PITKÄRANTA, REIJO (1999): Suomen latinankielinen kirjallisuus. In: VARPIO, YRJÖ–
HUHTALA, LIISI szerk.: *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lauluista ilostelevaan
romaanisiin*. Helsinki, SKS. 109–125.
- PULKKINEN, TUIJA (1999): Kielen ja mielen ykseys. In: LEHTONEN, TUOMAS M. S.
szerk.: *Suomi, outo pohjoinen maa?* Jyväskylä, PS-kustannus. 118–137.
- ROUTARINNE, SARA–UUSI-HALLILA, TUULA szerk. (2007): *Nuoret kielikuvassa. Koulu-
ikäisten kieli 2000-luvulla*. Helsinki, SKS.
- Saamen kielilaki 2003 = *Saamen kielilaki 1086/2003*. URL: [http://www.finlex.fi/fi/laki/
alkup/2003/20031086](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086). (2010. 02. 12.).
- SIPŐCZ KATALIN–TURUNEN, RIGINA (2005): Kielenhuolto Suomessa ja Unkarissa. *Speci-
mina Fennica* 11: 127–140.

- SÖDERHOLM, EIRA (2009): *Pohjoiskalotin kielihajaannus ja oma kirjakieli*. Előadás a finn lektori konferencián. Tornio 2009. 08. 12.
- SPOLSKY, BERNARD (2004): *Language Policy*. Cambridge, Cambridge University Press.
- SULKALA, HELENA (2003): Itämerensuomalaiset vähemmistökielet kirjakieliksi. *Folia Uralica Debrececiensia 10*: 177–194.
- Suomen perustuslaki 1999 = *Suomen perustuslaki 11.6.1999/731*. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. (2010. 02. 12.).
- Taskutieto 2008 = *Taskutieto 2008*. Väestörekisterikeskus. URL: http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/webqueryresults?readform&p1=*Taskutieto*&l=1. (2010. 02. 12.).
- Taskutieto 2009 = *Taskutieto 2009*. Väestörekisterikeskus. URL: http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/webqueryresults?readform&p1=*Taskutieto*&l=1. (2010. 02. 12.).
- Tasavallan 2009 = Tasavallan presidentin asetus alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan voimaansaattamisesta annetun asetuksen 2 §:n muuttamisesta. (N:o 956.) *Suomen Säädöskokoelma N:o 953–959* (2009. december 1.): 4927. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/2009/20090137.pdf>. (2010. 02. 12.).
- Vapaakielivalinta 2010 = www.vapaakielivalinta.fi (2010. 02. 12.).
- VARPIO, YRJÖ (1999): Suomen kielisen kirjallisuuden varhaisvaiheita. In: VARPIO, YRJÖ–HUHTALA, LIISI (szerk.): *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lauluista ilostelemaan romaaniin*. Helsinki, SKS. 92–104.
- VAURAS, ILMARI (2007): Tunneikonit verkkokeskusteluissa? In: ROUTARINNE, SARA–UUSI-HALLILA, TUULA szerk.: *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Helsinki, SKS. 210–221.
- VO. = *Vieraskielinen opetus*. URL: http://www.helsinki.fi/fi/index/koulutusjaopiskelu/peruskoulut_lukiot_ammattioppilaitokset/vieraskielinen_opetus.html. (2010. 02. 12.).
- VIRRANKOSKI, PENTTI (2001): *Suomen historia*. Toinen osa. Helsinki, SKS.
- WINSA, BIRGER (1993): Meän kieli ja torniolaaksolaisitten kaksikielisyys: täällä plan-dathan sprookit. *Virittäjä 97/1*: 3–33.
- WINSA, BIRGER (2000): Defining an Ecological Niche: The Use of 'Dialect' or 'Language'. *Current Issues in Language Planning 1/3*: 431–434.
- WINSA, BIRGER (2007): Tornionlaakson kielikyltityyriset infrastruktyyrit on kansainvälistymässä. In: MANTILA, HARRI–KARJALAINEN, MERJA–SIVONEN, JARI szerk.: *Merkityksen ongelmasta vähemmistökielten oikeuksiin. Juhlakirja Helena Sulkalan 60-vuotispäivänä*. Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora 79. Oulu. 247–260.